

Marija Stanonik

Pesnjenje pri Slovencih v izrednih razmerah

---

objavljeno v:

Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

PESNJENJE PRI SLOVENCIH V IZREDNIH RAZMERAH

Marija Stanonik

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
marija.stanonik@sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.40.415-423

Zbrano gradivo in analize slovenskega pesnjenja v izrednih okoliščinah evropske zgodovine (od kmečkih uporov v 16. stoletju, Napoleonove zasedbe naših tal na prehodu iz 18. v 19. stoletje, odločitve Beneških Slovencev za Italijo, avstrijske zasedbe Bosne v 19. stoletju in predvsem opus pesmi iz prve svetovne vojne, pesmi primorskih in koroških Slovencev ob začetku fašizma in nacizma do količinskega vrhunca med drugo svetovno vojno v obeh nazorskih taborih) zavračajo tezo, da je zgolj pripadnost idejam narodnoosvobodilnega boja 1941–1945 in revolucije motivirala množično pesemsko ustvarjalnost. Množično pesemsko ustvarjalnost spodbujajo vsakršne izredne razmere in nikakor ne zgolj ideološka opredeljenost njenih avtorjev.

zgodovina, izredne razmere, vojna, pesnjenje, klasifikacija

Collected material and the analysis of Slovene poetry writing during exceptional periods in European history (from the peasant revolts of the 16th century, Napoleon's occupation of Slovene lands at the turn of the 19th century, the decision by the Slovenes of the Veneto region for Italy, the Austrian occupation of Bosnia in the 19th century, and above all the poetry from World War 1, the poems of Slovenes in the Littoral and Carinthia at the start of Fascism and Nazism, to the large-scale production of poetry by both ideological camps during World War 2) reject the thesis that simple adherence to the ideas of the national liberation struggle of 1941–1945 and revolution motivated extensive poetic creativity. All times of emergency motivate the large-scale production of poetry, and not merely the ideological leanings of kits authors.

history, times of emergency, war, poetry writing, classification

1 Uvod

Izredne razmere se nanašajo na vojno, priprave nanjo in njeno izzvenevanje. Od nekdanj velja, da v vojni muze molčijo, kar pomeni, da tedaj ni pričakovati estetsko kompetentnih pesmi.¹ V vertikalni klasifikaciji besedne umetnosti praviloma sodijo v literarjenje. Termin literarjenje sem vpeljala in definirala v doktorski disertaciji *Kontekstualnost in žanrski sistem slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945* (Zagreb, 1993). Dokler je manjkal instrumentarij za njegove raziskave, so literarjenje obravnavali kot manjvredno.

1 To ne pomeni, da je njihova družbena vloga irelevantna (Eliot 1963: 190–201).

2 Kronološki povzetek pesnjenja pri Slovencih v izrednih razmerah

Iz skoraj petstoletnega obdobja (1515–1914), ko je večini² slovenskega etničnega ozemlja v avstrijskih deželah (1526–1918) vladala nemška linija habsburške dinastije, obstajajo le posamezne pesmi in odlomki.

2.1

Najstarejši znan laični zapis v slovenskem jeziku je pripev »le vkup le vkup uboga gmajna« iz leta 1515, ohranjen po zaslugi nemške žolnierske pesmi, ki smeši slovenski kmečki punt. Od leta 1473 do 1476 so (bosanski) Turki zaporedoma vdirali na Koroško, Kranjsko in Spodnjo Štajersko in tlačanom je prekipelo ne toliko zaradi fevdalne družbene ureditve, kolikor zaradi brezbriznosti oblasti do njih ob vsakoletnih turških vpadih. Organizirane vojaške enote so sestavljali vojaški najemniki pod poveljstvom plemičev v cesarski ali deželni službi. Zanj so se odločali sinovi, ki niso bili dediči posesti (Preinfalk 2016: 86).

Marija Terezija je uvedla splošno vojaško obveznost, od katere so se bogati lahko odkupili (Kumer 1975: 51–52). Do leta 1802 je vojaško služenje trajalo 30 let ali praktično vse življenje, odtlej pa 14 let. Cesar Ferdinand ga je leta 1845 skrajšal na 8 let, mladi Franc Jožef leta 1868 na 3 leta in leta 1912 na 2 oz. 3 in 4 leta (Vogrič 2015: 55–58). Propagandni poskusi, da bi mladeniče odvrnili od uhajanja iz vojaških vrst, so bili malo uspešni. Damascen Dev je kot urednik *Pisanic* v prvem letniku leta 1779 za zgled ljubezni do bližnjega na prvo mesto postavil bojevanje samega cesarja Jožefa II. (Stanonik 2020a: 17–18). Konec 18. stoletja so Francozi ogrožali Avstrijo in ta je v bojni voz vpregla tudi poezijo.

Uvod k *Pesnim za brambovce* (1809) je prvi utemeljil pomen propagandnega pesnjenja: »Bomo li roke križam deržali inu nemarno gledali, kako ptujci hočejo naše stare lastine jemat, naše dežele med seboj delit, nas pod svoj strah sitit? [...] Komur je tako per srcu, ta ne govori mehke besede, ampak iz polniga serca mu tečejo iz ust goreče pesmi, ktire junake k' junaštvu vžgejo« (Vodnik 1988: 77–78).

Leta 1866 je Avstrija pod mladim Francem Jožefom izgubila vojno s Prusijo in Italijo. S spomini na ugodno samoupravo pod Beneško republiko (Gestrin, Melik 1979: 326–327) so na podlagi mirovne pogodbe Beneški Slovenci potrdili priključitev k Italiji. Kmalu so se začeli zavedati, da pravzaprav niso Italijani, temveč Slovenci, o čemer priča pesem *Slovenija in njena hčerka na Beneškem* (Podrecca 1884 v: Škrabec 1907: 218).

O avstrijski zasedbi Bosne leta 1875 sta se ohranili dve kronikalni pesmi, dobrodošli tako za zgodovinsko etnologijo kot politično in vojaško zgodovino (Stanonik 2020a: 11–62).

2.2

V rokopisu ohranjene pesmi vojaškega nabornika Jerneja Petkovška v celovški vojašnici od leta 1911 do 1914 so vezni člen med kronološko razpršenimi vojaškimi

2 Izjema sta bili Prekmurje pod Ogrsko in Beneška Slovenija pod Beneško republiko.

pesmimi iz petstoletnega obstoja habsburške dinastije, ki je vladala večini slovenskih dežel, in obsežnim opusom iz prve svetovne vojne 1914–1918 z vsega skupaj čez 900 pesmimi (prim. Stanonik 2020a). Med njimi je 31 kitic dolga pesem neznanega avtorja³ o ruskem obleganju strateške točke Premissel na vzhodni avstrijski fronti v Galiciji,⁴ kjer je veliko slovenskih vojakov doživelo ognjeni krst. Od tam so jih trumoma prevažali na soško in tirolsko fronto.

Vid Ambrožič je skoraj dnevno dokumentiral doživljanje vojaka od vdanosti cesarju, prek resignacije do upornika in po zgledu J. Ev. Kreka naklonjenost Jugoslaviji (Stanonik 2020a: 149–237).

Ta ni prinesla veselja Slovencem, saj jih je svetovna politika razkosala na štiri države. Z njenim nastankom so prestopili v doslej njim neznani kulturni krog in povrhu še k zmagovalcem kot poraženci iz avstrijske vojske. Koroška, zibelka slovenstva, je ostala v pomanjšani Avstriji, Porabje v pomanjšani Madžarski.

2.3

Največ besedil je s tistega slovenskega ozemlja, ki je po prvi svetovni vojni pripadlo Italiji. Primorski Slovenci so hlepeli po slovenščini,⁵ ki je bila prepovedana v šoli in javnosti. Fašisti so tri škofo, ki so se zavzemali za pravico do slovenščine, prisilili k odstopu. Že leta 1920 je v Trstu zagorel Slovenski narodni dom. Zato je slovensko dobesedno narodno osvobodilno pesnjenje na Primorskem obstajalo že od priključitve Italiji. Ko je ta zasedla Etiopijo, je mladi Danilo Florjančič kot vojaški nabornik v daljni Eritreji (Etiopija), kar je v tukajšnjem okviru najjužnejša znana topografska točka, pisal malodušne verze o izgubljeni mladosti (Stanonik 2014: 114).

2.4

Andrej Peršič je z izkušnjo bojevanja v puščavi med redkimi, ki so po kapitulaciji fašistične Italije prestopili v jugoslovansko kraljevo vojsko in edini njen vojak, ki je na Bližnjem vzhodu⁶ pisal pesmi (Stanonik 2014: 93–108). V statusu diplomata mu je ob pesniškem navdihu svetopisemskega okolja konkuriral Anton Novačan (Stanonik 2014: 142–166).

2.5

Zaradi prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko v drugi svetovni vojni 1941–1945 se je slovensko pesnjenje razširilo na celo Evropo. Njegova najsevernejša točka je bila na ladji Oldenburg v Severnem morju (Stanonik 1993: 190).

2.6

Leta 1970 se je v seminarju za novejšo slovensko književnost pod vodstvom Borisa Paternuja (1998: 5, 10) začelo sistematično zbirati in arhivirati gradivo v dolgoletnem

3 Ohranjena je v zapisu ali prepisu Franca Dolinarja iz Suhega Dola (med Lučinami in Šentjoštom) (Stanonik 2020a: 484–488).

4 Danes je deloma na Poljskem, deloma v Ukrajini.

5 Fašistična oblast je z Gentilijevo reformo spodrezala slovensko šolstvo (prim. Pelikan 2002).

6 Haifa, Jeruzalem, Latrun, Nazaret, Tahag so zveneči kraji nastanka pesmi na Bližnjem vzhodu.

projektu Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945. Glede na tedanje politično izhodišče se je poizvedovalo samo za tistim delom medvojnega pesnjenja, ki ni nasprotovalo Osvobodilni fronti.

Do leta 1986 je v projektu z diplomskimi in seminarskimi nalogami sodelovalo 53 študentov in študentk, nekateri iz Slavističnega društva Slovenije in drugi sodelavci ali ustanove doma in v zamejstvu. Od 12.000 pesemskih besedil je bilo za objavo v štirih knjigah z naslovom *Slovensko pesništvo upora 1941–1945* izbranih okrog 2300 besedil: »Življenje odporniške kulture pa ni mogoče ločevati od usmerjenosti NOB v revolucijo, to se pravi v celovito preobrazbo slovenske družbe« (Paternu 1977: 167). »Glavno življenjsko zaledje, iz katerega je izhajala, namreč ni bilo odporniško gibanje v uveljavljenem pomenu te besede, temveč mnogo daljnosežnejše in drugače vodeno vojaško, družbeno, politično in navsezadnje tudi kulturno gibanje, ki ga lahko pokrijeta le širša pojma ‘narodnoosvobodilni boj in revolucija’« (Paternu 1987: 6).

Na množičnost pesnjenja je vplivala tudi »slovstvena zavest«, kakor jo je v slovenskega človeka vcepila tradicija, da gre za »rodoljubno, narodnoobrambno in družbenoosvobodilno delovanje« in ta »pesniški ‘pramodel’« se je »v obdobju nove, neizprosne frontne in revolucijske situacije slovenskega naroda v letih 1941 do 1945 samo znova obudil, potrdil in radikaliziral, prestopil meje elitne književnosti in postal last najširših slojev« (Paternu 1972: 168).

Glede na nekatere današnje težnje izbrisati iz zgodovinskega spomina »revolucijo« v slovenskem »narodnoosvobodilnem gibanju«, je primerno spomniti, da je bila celo v kulturi zelo očitna. To se lepo vidi iz Paternujevih izvajanj, saj zelo skrbi, da njenega vidika nikjer ne spregleda: »Ko pregledujemo to, danes orumenelo in neznano verzificirano gradivo vojnih let, naletimo včasih tudi na zapise o skrajno mučnih in tragično neizogibnih poglavjih našega boja in revolucije.« (Paternu 1977: 174)

2.7

Že v prvi svetovni vojni samostojno misleči Vid Ambrožič je ostal tak tudi med drugo svetovno vojno. Neodvisen na levo in desno je obžaloval žrtve na obeh straneh in kritično motril slovenski bratomor (Stanonik 2020b: 10–11).

2.8

Po vsem tem je prav in primerno enako in enakovredno obdelati tudi pesmi avtorjev, ki se v diferenciaciji Slovencev med drugo svetovno vojno na slovenskih tleh 1941–1945 niso vključili v Osvobodilno fronto in jih arhiv v Inštitutu za novejšo zgodovino označuje »Nasprotniki OF«.

Njihovo pesemsko gradivo je bilo zbrano iz vseh znanih razpoložljivih in dostopnih virov in je deloma že tudi analizirano (prim. Stanonik 2016). To je seveda zaslužno za občo in literarno zgodovino, toda še veliko več je vredno za razumevanje naše preteklosti v tistem hudem času, ker imajo pesmi pred drugimi dokumenti to prednost, da je vanje zajeto doživljanje, čustvovanje, čutenje nekako zamrznjeno in zato ohranjeno enkrat za vselej.

3 Teoretična izhodišča za definicijo literarnjenja

Namesto *estetike ustvarjanja*, ki velja za estetsko avtonomna besedila, se je za obravnavani opus izkazala ustrezna *estetika sprejemanja*.⁷

Na njen razvoj je ugodno vplival Jan Mukařovskij (1978: 172) na podlagi razmerij med *estetsko funkcijo*, *estetsko normo* in *estetsko vrednoto*. Z razlago dinamične narave umetnosti, estetskega področja in družbe ter razmerij med njimi je po eni strani zavračal očitke o družbeni ravnodušnosti resnične umetnosti, ker se ta zaradi (sorazmerne) avtonomije ne podreja trenutnim potrebam družbe, saj deluje po lastnih zakonitostih; po drugi strani pa je razbijal predsodke o estetskih pojavih, ki (lahko, začasno) pristanejo v enem od nižjih »nadstropij umetnosti«,⁸ in s tem kljub različni naravi njunih predmetov s pozitivnim razmerjem med estetiko in sociologijo utemeljil vertikalno klasifikacijo besedne umetnosti.

V primerjavi z drugimi funkcijami, ki raje mirujejo, je *estetska funkcija*, estetskost v najširšem pomenu besede, dinamična. V hierarhiji funkcij ni le njihova pasivna spremljevalka; v družbeno dogajanje je vpeta tako, da jih premešča, krepi eno na račun druge itn. (Mukařovskij 1978: 209)

Estetska norma se prav tako s spremembami vključuje v razvoj družbe. Pri prehajanju norm z umetniških na področje neumetniških estetskih pojavov in neposredno na zunajestetsko področje, v vsakdanje življenje, je stalna napetost. Hierarhija estetskih norm je le delno vzporedna hierarhiji družbenih slojev, ker na organizacijo družbe in področje estetskih norm ne vpliva le njena navpična, ampak tudi vodoravna razčlenjenost (starost, spol, poklic).

V umetnosti je estetska norma mnogokrat kršena, ker je podrejena *estetski vrednoti*. Umetnost je prednostno področje estetskih pojavov in s tem pravo področje estetske vrednote. Ta je tesno povezana z zunajestetskimi vrednotami v umetnosti in prek njih s sistemi vrednot, ki določajo življenjsko prakso posamezne skupnosti (Stanonik 1995: 13–15).

Jurij Lotman je pod določenimi pogoji besedno umetnost⁹ razdelil na:

- *strukture s prevladanjem znotrajbesedilnih zvez z estetiko nasprotovanja*. Vanjo uvršča umetniške sisteme, katerih kodi do začetka umetniške percepcije publiki niso znani.
- *strukture s prevladanjem zunajbesedilnih zvez z estetiko istovetnosti*, tj. poenačenja, utemeljena je na privajenem upodabljanju življenjskih pojavov s publiki že znanimi modeli. Pri njih so strukture znane vnaprej in njihova kakovost se meri po tem, koliko se v njih ustrezna pravila ohranjajo (Lotman 1970: 248–251, 244–248).

Med zunajbesedilne sestavine literarnega dela sodijo *psihološki kontekst* (Zelina), ki sploh sproži literarno komunikacijo, *predmetni kontekst* (Miko), ki je ali ga ni, *literarni* (Sławiński) in *družbeni kontekst* (Otto). Semantični strukturalizem se nanaša na ustvarjalca in besedilo, pragmatični strukturalizem se posveča bralcu, ki je odločilna

7 Na njeni podlagi je bilo analiziranih okrog 3000 besedil (prim. Stanonik 1995).

8 Podobno, kot je razslojena družba, se v posamezna »nadstropja« členi estetika.

9 Upošteval je obe njeni veji: slovstveno folkloro in literaturo.

zunajbesedilna sestavina literarnega dela. Bralec, s čigar (so)delovanjem se literarno delo šele vzpostavi, edini omogoča procesualnost besedila, zaradi njega literarna komunikacija sploh obstaja.

Estetika recepcije oz. sprejemanja H. R. Jaussa (1978) vzajemnost zgodovinske/družbene in estetske razsežnosti literature pojasnjuje z *obzorjem pričakovanja*. V nasprotju s tistimi, ki opredeljujejo estetske pojave le z navzočnostjo estetske funkcije, Jauss v razpravo o estetskem izkustvu vpelje *normotvorno* funkcijo (Jauss 1978: 432). Z njo se mu je v obravnavo literarne vede posrečilo zajeti besedila, ki sem jih kategorizirala kot literarjenje, tj. vmesni prostor med (slovstveno) folkloro in avtonomno literaturo, v katerem ima svoje mesto (tudi družbeno angažirano) pesnjenje v izrednih razmerah.

Vloga v življenju kake skupnosti, t. i. »sedež v življenju«, edini lahko razloži vzgibe za nastanek in obstoj kakega žanra in njegov pomen prvotnemu sprejemalcu. Gre za *kontekst*, ki na žanr vpliva diahrono in sinhrono, tj. upošteva se vloga žanra v zgodovinskih spremembah in njegov položaj v žanrskem sistemu (Stanonik 1995: 48).

4 Žanrski sistem

Obravnava znotrajbesedilnih sestavin slovenskega množičnega pesnjenja ne glede na nazorsko opredelitev njegovih avtorjev globalno izhaja iz konceptualnega modela (z)vrst(nost)ne problematike, kakor jo je formuliral K. W. Hempfer in smiselno upošteva teoretične postavke tudi drugih avtorjev. Diahrono gledano se vsako novo urejanje naslanja na predhodne tovrstne poskuse in njihove objektivne rezultate, tj. vsak poskus strukturiranja upošteva vrsto in način zgodovinsko konstituiranega korpusa besedil (Hempfer 1973: 136). S sinhronega vidika gledano pesemski žanri ne živijo neodvisno eden od drugega, ampak med seboj vzpostavljajo dinamičen sistem, tj. med seboj se ali podpirajo ali si konkurirajo.

Pri opredelitvi posameznega besedila je treba najprej ugotoviti njihovo zvrstno dominantno: dramsko, epsko, lirsko. Hkrati so upoštevani še sporočilo, stilistične konstrukcije, kompozicija, izjavni osebek, ki ima v besedilu organizatorsko vlogo, ter funkcija, ki testira besedilo glede na njegovo vlogo v realnosti. Prav ta je za konkretno rabo v izjemnih okoliščinah zahtevala široko žanrsko paleto besedil, kakor se vidi iz naslednjih rubrik.

- 1) V *reprezentativnih žanrih* (budnica, satira, oda, himna, posmrtnica, nagrobnica, pismo) prevladuje dramska zvrstnost. Zanje je bistven nagovor v obliki slavljenja, čaščenja, samozavestnega poudarjanja istovetnosti, hvale, kritike.
- 2) *Publicistični žanri* s prevlado epske zvrstnosti že z imeni (kronika/humornica, reportažnica, sličica/žanrnica) dokazujejo, da so tesno navezani na kontekst in predvideni za takojšnjo uporabo.¹⁰ Postarani delujejo kot članki v zavrženih časopisih.

¹⁰ Vložnica in balada sta izjemi.

- 3) Motivika s *prevlado lirске zvrstnosti* izraža človekova osebna čustva, intimna občutja, duhovna stanja ter etični red in se neposredno odziva na čas in razmere; na zunanji svet le, če se njegovim duševnim doživetjem prilaga in je izbrana (domovina, narava, ljubezen, osebna izpoved, vera, smrt) glede na njeno pogostnost in posebnosti v zbranem pesemskem opusu.

Lirika je preveč individualna, da bi prenesla stroga žanrska pravila in je snovno neomejena.

5 Sklep

5.1

Zbrano gradivo in analize slovenskega pesnjenja v izrednih okoliščinah evropske zgodovine (od kmečkih uporov v 16. stoletju, Napoleonove zasedbe naših tal na prehodu iz 18. v 19. stoletje, odločitve Beneških Slovencev za Italijo, avstrijske zasedbe Bosne v 19. stoletju in predvsem opus pesmi iz prve svetovne vojne) zavračajo tezo, da je zgolj pripadnost idejam narodnoosvobodilnega boja 1941–1945 in revolucije motivirala množično pesemsko ustvarjalnost. Množično pesemsko ustvarjalnost spodbujajo vsakršne izredne razmere in nikakor ne zgolj ideološka opredeljenost njenih avtorjev.

5.2

Stališče, da sta na ustvarjalno eksplozijo na strani zmagovalcev v drugi svetovni vojni odločilno vplivala »narodnoosvobodilni boj in revolucija« (Paternu 1998: 6), se je izkazalo za zgrešeno, saj o podobni množičnosti priča formalno in neformalno zbrano pesemsko gradivo iz prve svetovne vojne in posebno tisto pod italijanskim fašizmom pred drugo svetovno vojno in prisilno mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko in tistih, ki so nasprotovali Osvobodilni fronti.

5.3

Pesnjenje Slovencev od italijanske zasedbe slovenskega ozemlja po rapalski pogodbi leta 1920 ter slovenskih mobilizirancev v italijansko vojsko in slovenskih prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko v drugi svetovni vojni od leta 1941 do 1945 je bilo vrsta upora proti okupatorju na način pesmi. Umetelna ali še tako nebogljena je pomenila marsikomu – samemu samcatemu sredi tujega sveta in ljudi – edino možnost dvogovora v maternem jeziku. Zato je ta marsikdaj potekal le v glavi, na pamet. Kdor ga je tvegala prenesti na papir, se je podajal v nevarnost zaradi vsebine in še bolj zaradi materinščine, slovenščine torej (Hanc 2008: 20). Težnja po oblikovanju v maternem jeziku na različnih stopnjah slovstvene kulture, celó umetniški, sredi ognja in krvi dokazuje vsega spoštovanja vredno hrepenenje po človeškem dostojanstvu in vztrajanju v pripadnosti domači, v tem primeru slovenski, kulturi.

Viri

AMBROŽIČ, Vid, 2001: *Rože med trnjem, 1909–1945*. Kamnik: samozaložba G. Ambrožič.

AMBROŽIČ, Vid, 2002: *Glas vpijočega v puščavi 1945–1959*. Kamnik: samozaložba G. Ambrožič.

- GESTRIN, Ferdo, MELIK, Vasilij, 1979: Samouprava Beneške Slovenije. *Zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- HANC, Marjana, 2008: »Nikoli ne bom pozabil zasramovanja in pljunkov«. *Delo, Sobotna priloga* 10. 5. 2008. 20.
- JELENEC, Janez, 2009: *Ledinska kronika*. Uredila Marija Stanonik. Ledine: Župnija Ledine.
- KUMER, Zmaga, 1975: *Pesem slovenske dežele*. Maribor: Založba Obzorja.
- PATERNU, Boris, 1997: *Slovensko pesništvo upora 4, 1941–1945*. Novo mesto: Dolenjska založba, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani.
- PATERNU, Boris, 1998: *Slovensko pesništvo upora 1* [ponatis]. Novo mesto: Dolenjska založba, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- SLUGA-ŠKOF, Ivanka, 1999: *Skozi ogenj in pepel*. Ljubljana: samozaložba.
- STANONIK, Marija (ur.), 1993: »Pozdravljeno trpljenje ...«. Ljubljana: Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije; *Borec* XLV/5–6–7 (tematska številka).

Literatura

- ELIOT, Thomas Stearns, 1963: Društvena uloga poezija (1945). *Izabrani tekstovi*. Prevedla Milica Mihailović. Beograd: Prosveta.
- HAMBURGER, Käthe, (1957)²1968: *Logik der Dichtung*. Stuttgart: E. Klett.
- HEMPFER, Klaus W., 1973: *Gattungstheorie: Information und Synthese*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- JAUSS, Hans Robert, 1978: *Estetika recepcije*. Prevedla Drinka Gojković. Beograd: Nolit.
- LOTMAN, Jurij M., 1970: *Predavanja iz strukturalne poetike*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
- LOTMAN, Jurij M., 1976: *Struktura umetničkog teksta*. Beograd: Nolit.
- MIKO, František, 1973: Cesta k modelu literárnej komunikácie. Štefan Krivuš, Anton Popovič (ur.): *Literarna komunikácia*. Martin: Matica slovenská.
- MUKAŘOVSKY, Jan, 1978: *Estetske razprave*. Ljubljana: Slovenska matica.
- OTTO, Ulla, 1968: *Die literarische Zensur als Problem der Soziologie der Politik*. Stuttgart: Ferdinand Enki Verlag.
- PATERNU, Boris, 1972: Poglavlje iz slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva. *Slavistična revija* XX/2. 161–180.
- PATERNU, Boris, 1977: Poetika slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945. *Slavistična revija* XXV/kongresna številka. 162–193.
- PELIKAN, Egon, 2002: *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom*. Ljubljana: Nova revija (Korenine).
- PREINFALK, Miha, 2016: *Plemiške rodbine na Slovenskem, 16. stoletje*, I. del. Ljubljana: Viharnik.
- PRIJATELJ, Ivan, 1952: *Izbrani eseji*. Ljubljana: Slovenska matica.
- REJEC, Tatjana, 2006: *Partija in tigrovci*. Ljubljana: Slovenska matica.
- SŁAWIŃSKI, Janusz, 1973: Literárna sociológia a historická poetika. Štefan Krivuš, Anton Popovič (ur.): *Literarna komunikácia*. Martin: Matica slovenská. 139–162.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* III, 1979. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik, Državna založba Slovenije.
- STANONIK, Marija, 1993: »Na tleh leže slovenstva stebri stari ...«. Ljubljana: Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije; *Borec* XLV/8–9–10 (tematska številka).
- STANONIK, Marija, 1995: *Iz kaosa kozmos. Kontekstualnost in žanrski sistem slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945*. Ljubljana: Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije; *Borec* 538–539 (tematska številka).
- STANONIK, Marija, 1999: *Slovensko pesništvo pod tujimi zastavami*. Celje: Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945.

- STANONIK, Marija, 2011: *Literarjenje, kronopisje in rokopisje v teoriji in praksi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- STANONIK, Marija, 2014: *Slovenska pesem pod tujim škornjem od dóma do puščavskega peska: Slovensko odporniško pesnjenje pod italijanskim fašizmom (1920–1943) in v Severni Afriki (1943–1945)*. Trst: Mladika.
- STANONIK, Marija, 2016: *Tih spomin vsem žrtvam boja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- STANONIK, Marija, 2020a: *Pesnjenje v vojaški suknji in proti njej 1515–1918*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- STANONIK, Marija, 2020b: Ne na levi ne na desni, Ob 130-letnici rojstva Vida Ambrožiča ... *Slovenski čas* 124 (priloga tednika *Družina*). 10–11.
- ŠKRABEC, Stanislav, 1907: Le colonie Slave d'Italia di Bruno Guyon (Memoria dedicata A. S. Maestra Elena – Regina d'Italia). Sull' elemento Slavo nella Toponomastica della Venezia Giulia di Bruno Guyon. *Cvetje z vertov sv. Frančiška XXIV/5*.
- VODNIK, Valentin, 1988: *Zbrano delo*. Uredil Janko Kos. Ljubljana: DZS.
- VOGRIČ, Ivan, 2015: *Stoletje pred prvo svetovno vojno – res čas miru?* Ljubljana: Slovenska matica.
- ZELINA, Miron, 1973: Psychologia literarnej komunikacie. Štefan Krivuš, Anton Popovič (ur.): *Literarna komunikácia*. Martin: Matica slovenská. 125–132.